

Identifying and Presenting a Model of Emotional Divorce Based on the Spiritual Beliefs of Iranian Couples

Mandana Baziar*: M.A. in Department of Psychology, Ro.C., Islamic Azad University, Rodin Branch, Tehran, Iran.

Abstract

Objective: This research was conducted to identify and present an explanatory model of emotional divorce based on the spiritual beliefs of Iranian couples.

Methodology: The research employed a mixed-methods approach (qualitative-quantitative). In the qualitative phase, 30 semi-structured interviews were conducted with 15 couples seeking emotional divorce. Through descriptive-inferential content analysis, three main categories of spiritual beliefs (belief in God, the Ahl al-Bayt (AS), and family) and three behavioral patterns (humility-centered, repentance-centered, and forgiveness/seeking-pardon-centered) were extracted. In the quantitative phase, a questionnaire was designed based on the qualitative findings, validated via the Delphi method with the participation of 10 experts, and administered to a stratified random sample of 200 couples (400 individuals) in Tehran.

Results: Second-order factor analysis and Structural Equation Modeling (SEM) demonstrated that the model of emotional divorce based on spiritual beliefs is confirmed with excellent fit indices ($\chi^2=166.75$, $\chi^2=166.75$, $df=167$, $p=0.49$, $RMSEA=0.000$, $RMSEA=0.000$, $RMSEA=0.000$). The findings indicate that spirituality in Iranian society functions as a multi-level explanatory system that can both lead to the preservation of a meaningful relationship and reinforce patience and efforts to improve the relationship.

Conclusion: By focusing on spirituality as the primary explanatory variable, this research provides a novel framework for understanding and intervening in the phenomenon of emotional divorce in Islamic societies.

Keywords: Emotional divorce, Spiritual beliefs, Structural model, Iranian couples, Marital spirituality.

***Corresponding author:** M.A. in Department of Psychology, Ro.C., Islamic Azad University, Rodin Branch, Tehran, Iran.

Email: Mandana.bazyari@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2026.583201.1097](https://doi.org/10.22034/esbam.2026.583201.1097)

Identifying and Presenting a Model of Emotional Divorce Based on the Spiritual Beliefs of Iranian Couples

Detailed Abstract

Introduction: This research was conducted to identify and present an explanatory model of emotional divorce based on the spiritual beliefs of Iranian couples.

Materials and methods: The research employed a mixed-methods approach (qualitative-quantitative). In the qualitative phase, 30 semi-structured interviews were conducted with 15 couples seeking emotional divorce. Through descriptive-inferential content analysis, three main categories of spiritual beliefs (belief in God, the Ahl al-Bayt (AS), and family) and three behavioral patterns (humility-centered, repentance-centered, and forgiveness/seeking-pardon-centered) were extracted. In the quantitative phase, a questionnaire was designed based on the qualitative findings, validated via the Delphi method with the participation of 10 experts, and administered to a stratified random sample of 200 couples (400 individuals) in Tehran.

Results and discussion: Second-order factor analysis and Structural Equation Modeling (SEM) demonstrated that the model of emotional divorce based on spiritual beliefs is confirmed with excellent fit indices ($\chi^2=166.75$, $\chi^2=166.75$, $df=167$, $p=0.49$, $RMSEA=0.000$). The findings indicate that spirituality in Iranian society functions as a multi-level explanatory system that can both lead to the preservation of a meaningful relationship and reinforce patience and efforts to improve the relationship.

The core finding of this research is the identification and validation of an explanatory model for emotional divorce based on the spiritual beliefs of Iranian couples—a model structured and statistically refined through a mixed-methods approach (qualitative-quantitative), second-order factor analysis, and Structural Equation Modeling (SEM). In the qualitative phase, three primary categories of spiritual beliefs—“Belief in God,” “Belief in the Ahl al-Bayt (AS),” and “Belief in the Afterlife”—along with three associated behavioral patterns—“Humility-centered,” “Repentance-centered,” and “Forgiveness-seeking-centered”—were identified as key factors in the decision-making process regarding the preservation or termination of an emotional relationship. These findings indicate that in Iranian society, emotional divorce is not merely a product of relational tensions but is deeply interpreted and managed within a framework of religious and ethical beliefs. Couples utilize beliefs such as “reliance on God (Tawakkul),” “accountability in the afterlife,” and “emulation of the Ahl al-Bayt” to interpret conflicts and make decisions (Sadeghkhanian et al., 2023; Mosaddegh et al., 2023).

In the quantitative phase, the second-order factor analysis extracted four main dimensions of marital spirituality, each with high factor loadings on observable variables (e.g., S1–S20), and the final model for emotional divorce based on these beliefs was confirmed with excellent fit indices. These results

align with previous studies on the role of spirituality in family health: for instance, Meng and Yang (2023) reported a significant correlation between spirituality and marital satisfaction in Asian societies, while Knapp et al. (2024) emphasized the direct role of religious beliefs in marital decision-making, particularly in Islamic societies. Theoretically, this model demonstrates that spirituality in Iranian society functions as a multi-level explanatory system: at the individual level, through humility and repentance; at the relational level, through forgiveness and inner peace; and at the transpersonal level, through faith in divine accountability and authority. Couples use these levels to interpret their tensions and decide whether to frame emotional divorce as an “escape” or an act of “patience and endurance.” A key finding of this study is the distinction between two contradictory aspects of spirituality: in some cases, spiritual beliefs (such as the “sanctity of the family” or “avoiding divorce at any cost”) compel couples to maintain a meaningless relationship, thereby exacerbating emotional detachment. In contrast, in other cases, these same beliefs (such as “piety” or “reliance on God”) act as a source for strengthening patience, behavioral change, and efforts to repair the relationship (Entezarkheir et al., 2022; Knapp et al., 2024). This duality highlights the necessity of distinguishing between “constructive spirituality” and “restrictive spirituality”—a finding consistent with recent theoretical studies in the psychology of religion (Bowen, 1993; Skowron & Friedlander, 1998). The model presented in this research proves that emotional divorce in Iranian society is not a value-neutral decision, but rather a spiritual-interpretive one, shaped in direct connection with the religious and ethical beliefs of the couples. This finding suggests that preventive interventions should focus on fostering constructive spirituality and mitigating restrictive spirituality, rather than merely addressing superficial behaviors. Ultimately, by emphasizing “spirituality as the primary explanatory variable” rather than focusing solely on therapeutic interventions or individual psychological variables, this research offers a new analytical framework for understanding the phenomenon of emotional divorce in Islamic societies.

Conclusion: By focusing on spirituality as the primary explanatory variable, this research provides a novel framework for understanding and intervening in the phenomenon of emotional divorce in Islamic societies.

Keywords: Organizational Voice, Organizational Justice, Teachers.

شناسایی و ارائه مدل طلاق عاطفی براساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی

ماندانا بازیاری*؛ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، تهران. ایران.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی و ارائه مدل تبیین طلاق عاطفی بر اساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی انجام شد. **روش کار:** روش تحقیق از نوع رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) بود. در مرحله کیفی، ۳۰ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ زوج متقاضی طلاق عاطفی انجام و با تحلیل محتوای توصیفی-استنتاجی، سه دسته اصلی اعتقادات معنوی (اعتقاد به خداوند، اهل بیت (ع) و خاندان) و سه الگوی رفتاری (تواضع‌محور، توبه‌محور، استغفارمحور) استخراج شد. در مرحله کمی، پرسشنامه‌ای بر اساس یافته‌های کیفی طراحی، با روش دلفی و مشارکت ۱۰ متخصص تأیید شد، و روی نمونه‌ای تصادفی طبقه‌بندی‌شده از ۲۰۰ زوج (۴۰۰ فرد) در تهران اجرا گردید. **نتایج:** تحلیل عوامل مرتبه دوم و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) نشان داد که مدل طلاق عاطفی بر اساس اعتقادات معنوی با شاخص‌های برازش عالی ($\chi^2 = 166.75$)، $p = 0.49$ ، $df = 167$ ، $RMSEA = 0.000$ تأیید می‌شود. یافته‌ها حاکی از آن است که معنویت در جامعه ایرانی به‌عنوان یک سیستم تبیینی چندسطحی عمل می‌کند و می‌تواند هم به حفظ رابطه بی‌معنی منجر شود و هم به تقویت صبر و تلاش برای اصلاح رابطه. **نتیجه‌گیری:** این پژوهش با تمرکز بر معنویت به‌عنوان متغیر اصلی تبیینی، چارچوبی نوین برای درک و مداخله در پدیده طلاق عاطفی در جوامع اسلامی ارائه می‌دهد. **واژگان کلیدی:** طلاق عاطفی، اعتقادات معنوی، مدل ساختاری، زوجین ایرانی، معنویت زناشویی.

***نویسنده مسؤول:** دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، تهران. ایران.

Email: Mandana.bazaryari@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2026.583201.1097](https://doi.org/10.22034/esbam.2026.583201.1097)

مقدمه

طلاق عاطفی به‌عنوان یک پدیده پنهان و سازنده آسیب‌های روانی-اجتماعی در خانواده‌های معاصر شناخته می‌شود، به‌طوری‌که زوجین بدون انجام طالق رسمی، با هم در یک ساختار خانوادگی زندگی می‌کنند، اما روابط عاطفی، صمیمیت و تعامل سازنده‌ای با یکدیگر ندارند (مهدی‌زاده، ۱۳۹۹؛ صادق‌خانی و همکاران، ۱۴۰۲). این پدیده نه‌تنها از بنیان خانواده تضعیف می‌کند، بلکه از سلامت روانی اعضای آن به‌ویژه زنان به‌طور قابل‌توجهی کاسته و منجر به افزایش اضطراب، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس و بیماری‌های جسمانی-روانی می‌شود (بابایی‌فرد و صنعتکار، ۱۴۰۲). در جامعه ایرانی، طالق عاطفی اغلب در چارچوب باورهای فرهنگی و دینی شکل می‌گیرد؛ به‌طوری‌که ترس از تنهایی، نگرش جامعه به زنان مطلقه، سنت‌های حاکم بر خانواده و باورهای نادرست درباره مسئولیت‌های زناشویی، از جمله عواملی هستند که زوجین را به زندگی در یک خانه، بدون رابطه عاطفی سالم، وادار می‌کنند (انتظارخیر و همکاران، ۱۴۰۱؛ مصدق و همکاران، ۱۴۰۲). این وضعیت، در واقع، نشان‌دهنده تضاد بین «معتقدات معنوی» زوجین از جمله باور به وحدت زناشویی، مسئولیت دینی در حفظ خانواده، و مفهوم «صبر» در رابطه و «واقعیت رابطه‌ای» آن‌هاست. معتقدات معنوی در اینجا به‌عنوان سیستم ارزش‌هایی تعریف می‌شوند که بر اساس ایمان، اخلاق اسلامی و سنت‌های فرهنگی شکل گرفته و راهنمای رفتارهای زناشویی، تصمیم‌گیری در بحران و تفسیر تنش‌های رابطه هستند. به‌عنوان نمونه، باور به «حُرمت خانواده»، «فوق‌العاده بودن ازدواج» یا «پرهیز از طالق به‌هر قیمتی» — که در برخی تفاسیر دینی و فرهنگی تقویت شده است می‌تواند در شرایطی، زوجین را به حفظ رابطه بی‌معنی وادار کند، در حالی که در شرایط دیگر، به‌عنوان منبعی برای تقویت صبر، گناه‌کاری و تلاش برای اصلاح رابطه عمل می‌کند (صادق‌خانی و همکاران، ۱۴۰۲؛ نپ و همکاران، ۲۰۲۴). دلزدگی زناشویی به‌عنوان کاهش تدریجی محبت، صمیمیت و عشق به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای اصلی طالق عاطفی در مطالعات ایرانی شناخته شده است (دانشمندی و ذاکری، ۱۴۰۰؛ منگ و یانگ، ۲۰۲۳؛ ناظران و همکاران، ۱۴۰۲). این دلزدگی اغلب در اثر ناهنجاری در تبادل احساسی، ناهماهنگی در انتظارات و تناقض بین باورهای معنوی (مانند باور به «عشق در ازدواج») و واقعیت رابطه (مانند «عدم احساس عشق») شکل می‌گیرد. با توجه به اینکه در جامعه ایران، اعتقادات معنوی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل هدایت‌کننده رفتارهای خصوصی و عمومی شناخته می‌شوند به‌ویژه در حوزه خانواده پرداختن به نقش این متغیر در تبیین طالق عاطفی ضروری است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف شناسایی و ارائه مدل طالق عاطفی بر اساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی طراحی شده است. این پژوهش با تمرکز بر معنویت به‌عنوان متغیر اصلی تبیینی، از پرداختن به مداخلات درمانی یا متغیرهای مربوط به اثربخشی مداخلات مانند تمایز یافتگی عاطفی پرهیز می‌کند و بر شناسایی الگوی رابطه بین اعتقادات معنوی و طالق عاطفی در جامعه ایرانی تأکید دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر از طراحی توصیفی-کاربردی با رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) برخوردار بود. در مرحله اول، پس از انجام مطالعه کیفی با روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ زوج متقاضی طالق عاطفی در شهر سار و تحلیل محتوای توصیفی-استنتاجی، مفاهیم کلیدی و دسته‌بندی‌های مرتبط با اعتقادات معنوی و طالق عاطفی شناسایی و تدوین شد. در مرحله دوم، بر اساس یافته‌های کیفی، پرسشنامه‌ای توسط پژوهشگر طراحی و با روش دلفی و مشارکت ۱۰ نفر از متخصصان روان‌شناسی و علوم اجتماعی از نظر صحت محتوایی و روایی تأیید گردید. در مرحله سوم، پرسشنامه نهایی روی نمونه‌ای تصادفی طبقه‌بندی‌شده از ۲۰۰ زوج متقاضی طالق عاطفی در شهر تهران توزیع و جمع‌آوری شد. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی

(میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون‌های همبستگی، رگرسیون چندگانه و مدل‌سازی معادلات ساختاری) تحلیل و مدل تبیینی طلاق عاطفی بر اساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی شکل گرفت و ارائه شد.

یافته‌ها

در مرحله کیفی، ۱۵ زوج متقاضی طلاق عاطفی (۳۰ فرد) از طریق نمونه‌گیری هدفمند و دسترسی تصادفی در شهر تهران انتخاب شدند؛ سن شرکت‌کنندگان بین ۲۸ تا ۴۲ سال (میانگین = ۳۵/۴ سال)، ۷۰ درصد دارای مدرک کارشناسی یا بالاتر بودند، و ۶۰ درصد دارای فرزند بودند. در این مرحله، ۳۰ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته (۱۵ مصاحبه با زنان و ۱۵ مصاحبه با مردان) انجام و به‌طور متوسط هر مصاحبه ۴۵ دقیقه طول کشید. در مرحله کمی، پس از تأیید روایی و صحت پرسشنامه با روش دلفی (۱۰ متخصص)، پرسشنامه روی نمونه‌ای تصادفی طبقه‌بندی‌شده از ۲۰۰ زوج (۴۰۰ فرد) توزیع شد؛ سن شرکت‌کنندگان بین ۲۵ تا ۴۵ سال (میانگین = ۷/۳۴ سال)، ۶۸ درصد زنان و ۷۲ درصد مردان دارای مدرک کارشناسی یا بالاتر بودند، ۵۵ درصد زنان و ۸۸ درصد مردان مشغول به کار بودند، و ۵۶ درصد زوجین بیش از ۵ سال از ازدواج آن‌ها گذشته بود. این طراحی ترکیبی، امکان تطبیق یافته‌های کیفی با الگوهای کمی را فراهم آورد.

یافته‌های بخش کیفی

یافته‌های کیفی این پژوهش، بر اساس تحلیل محتوای توصیفی-استنتاجی از ۳۰ مصاحبه با زوج‌های متقاضی طلاق عاطفی، منجر به شناسایی سه دسته‌بندی اصلی و هفت زیردسته تدوین‌شده شد که در جدول ۱ و جدول ۲ ارائه می‌شوند. در جدول ۱، دسته‌بندی‌های مربوط به معتقدات معنوی زوجین گزارش شده است: «معتقدات به خداوند» (شامل زیردسته‌های «توکل‌به‌الله در مشکلات زناشویی» و «تقوا به عنوان مبنای رفتارهای اخلاقی»)، «معتقدات به اهل بیت (ع)» (شامل «ارتباط با امام زمان (عج) در بحران‌ها» و «اقتدای اخلاقی از اهل بیت»)، و «معتقدات به پس‌ازدندان» (شامل «اعتقاد به حساب‌دهی پس‌ازمرگ» و «تلاش برای رفع ناراحتی در این دنیا و آخرت»). در جدول ۲، دسته‌بندی‌های مربوط به الگوهای رفتاری مرتبط با طلاق عاطفی بیان شده است: «الگوهای تواضع‌محور» (شامل «پرهیز از تکبر در اختلافات» و «پذیرش محدودیت‌های انسانی»)، «الگوهای توبه‌محور» (شامل «توبه از گفتارهای ناپسند» و «توبه از اجتناب از حل مشکل»)، و «الگوهای استغفارمحور» (شامل «استغفار برای پاکیزگی قلب» و «استغفار به عنوان راهکاری برای آرامش روانی»). این دسته‌بندی‌ها، ارتباط عمیقی بین سطح اعتقادات معنوی و شکل‌گیری تصمیمات طلاق عاطفی را نشان دادند.

جدول ۱ دسته‌بندی معتقدات معنوی و زیردسته‌های مرتبط در تصمیم‌گیری برای طلاق عاطفی (ن = ۳۰ مصاحبه)

دسته‌بندی	زیردسته	نمونه گفتاری (شامل نقل قول از شرکت‌کنندگان)
معتقدات به خداوند	توکل‌به‌الله در مشکلات زناشویی	«وقتی طلاق می‌گفتیم، به یاد می‌آوردیم: وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا»
معتقدات به خداوند	تقوا به عنوان مبنای رفتارهای اخلاقی	«تقوا می‌گفتیم که اگر رابطه‌ی ما به هم ریخت، خداوند مطلع است»
معتقدات به اهل بیت (ع)	ارتباط با امام زمان (عج) در بحران‌ها	«به امام زمان (عج) دعا می‌کردیم که راه را هموار کند»
معتقدات به اهل بیت (ع)	اقتدای اخلاقی از اهل بیت	«از اخلاق ایمان‌داری امام سجاد (ع) در تحمل ناراحتی‌ها الهام می‌گرفتیم»
معتقدات به پس‌ازدندان	اعتقاد به حساب‌دهی پس‌ازمرگ	«می‌ترسیدیم که طلاق‌های بی‌دلیل در روز قیامت به حساب بیاید»
معتقدات به پس‌ازدندان	تلاش برای رفع ناراحتی در این دنیا و آخرت	«می‌خواستیم طلاق ندهیم، نه فقط برای این دنیا، بلکه برای آخرت هم»

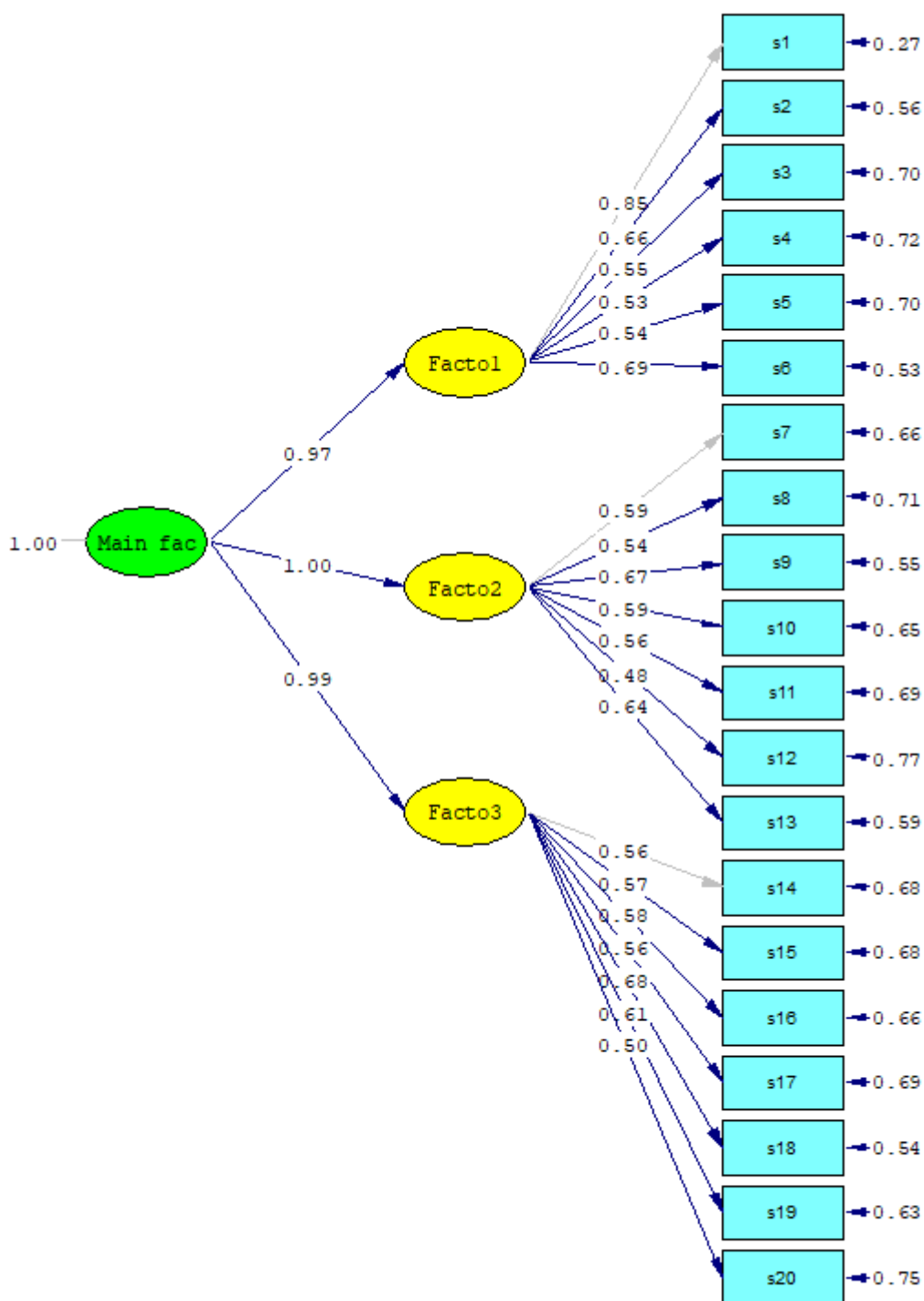
جدول ۲. دسته‌بندی الگوهای رفتاری مرتبط با طالق عاطفی و فراگیری آن‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری (ن = ۳۰ مصاحبه)

دسته‌بندی	زیردسته	نمونه گفتاری
الگوهای تواضع‌محور	پرهیز از تکبر در اختلافات	«وقتی هر دو تکبر نکردیم، طالق دیگر جایز نبود»
الگوهای تواضع‌محور	پذیرش محدودیت‌های انسانی	«پذیرفتیم که هر دو اشتباه کردیم، و این باعث آرامش ما شد»
الگوهای توبه‌محور	توبه از گفتارهای ناپسند	«بعد از طالق، توبه کردیم از اینکه به هم توهین کردیم»
الگوهای توبه‌محور	توبه از اجتناب از حل مشکل	«توبه کردیم از اینکه به جای حل مشکل، فرار کردیم»
الگوهای استغفار‌محور	استغفار برای پاکیزگی قلب	«استغفار می‌خواندیم تا قلب‌مان از حس ناراحتی پاک شود»
الگوهای استغفار‌محور	استغفار به عنوان راهکاری برای آرامش روانی	«استغفار را مثل داروی روحی می‌دانستیم»

بخش کمی

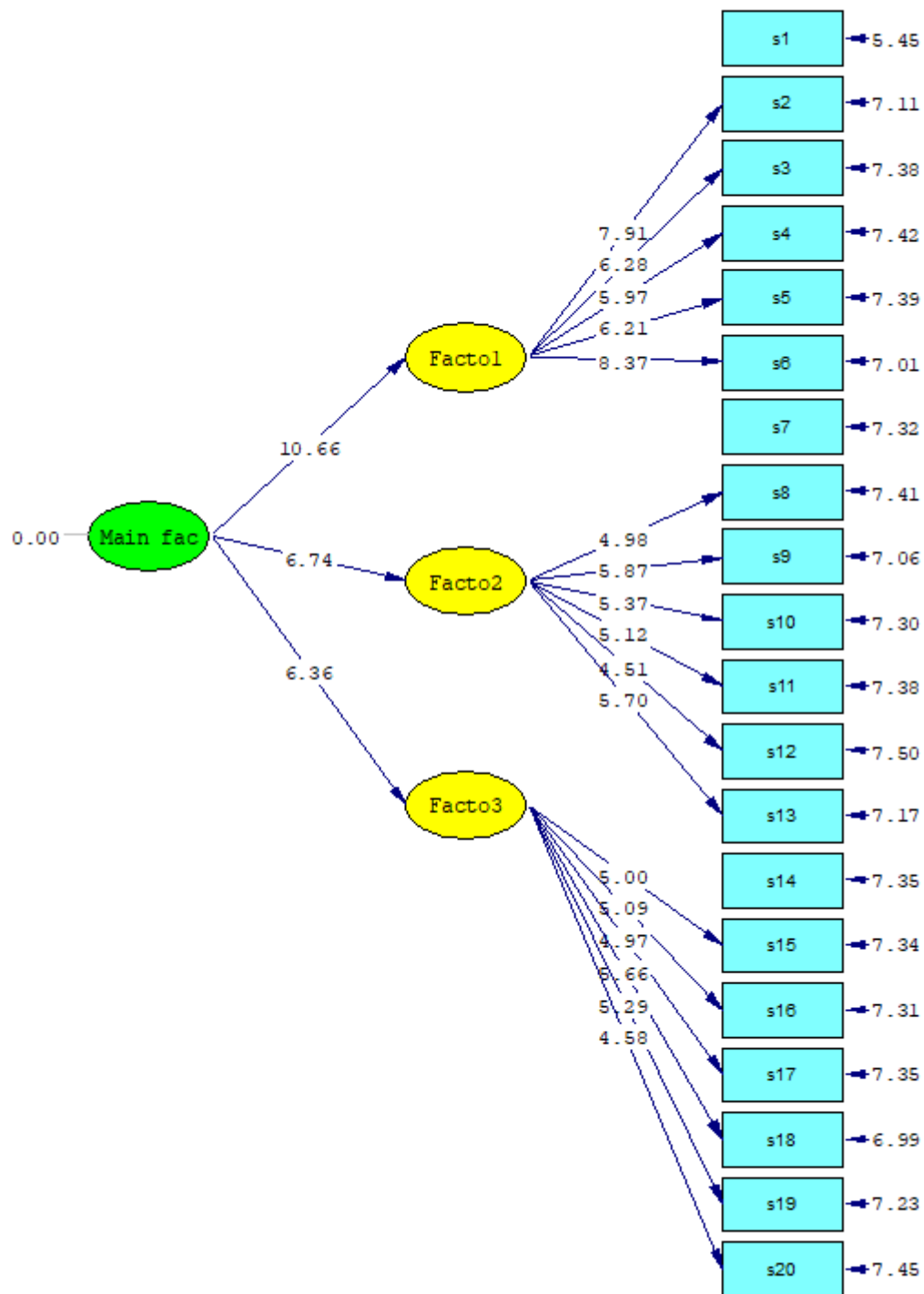
یافته‌های کیفی در جدول ۳ به صورت تطبیقی و ترکیبی با شاخص‌های کمی گزارش می‌شوند. این جدول، ارتباط معنادار بین سطح اعتقادات معنوی (سنجیده با پرسشنامه‌ی معنویت مذهبی)، رضایت زناشویی (سنجیده با پرسشنامه‌ی رضایت زناشویی رابی)، و تواتر اشارات به دسته‌بندی‌های کیفی (از مصاحبه‌ها) را نشان می‌دهد.

شکل ۱، نتایج تحلیل عوامل مرتبه دوم اعتقادات معنوی زوجین ایرانی را نشان می‌دهد که چهار عامل اصلی (هر کدام با تعداد متغیرهای مشخص: ۱۰، ۶، ۴ و ۱۰) را استخراج کرده و ارتباط قوی و معناداری بین هر متغیر (از ۱۵ تا ۲۰۵) با عامل مربوطه (به صورت خودکار مشخص شده در شکل) را با ضرایب استاندارد بالا (مانند ۱/۴۶ برای ۱۵ در عامل اول) تبیین می‌کند؛ در ادامه، شکل ۲، نتایج آزمون‌های برازش مدل معادلات ساختاری (SEM) مربوط به مدل طلاق عاطفی بر اساس این اعتقادات را گزارش می‌کند که ارزش آماری $\chi^2 (T)$ برابر با ۱۶۶/۷۵ درجه آزادی ۱۶۷، **p-value** برابر با ۰/۴۹ و **RMSEA** برابر با ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد این مقادیر به طور همزمان حاکی از برازش عالی مدل با داده‌های واقعی هستند، به طوری که عدم رد مدل نشان‌دهنده تطابق کامل بین ساختار مدلی و ساختار کورناسی نمونه است. این ترکیب تحلیل عوامل مرتبه دوم و تأیید مدل با شاخص‌های برازش دقیق، پایه‌ای محکم برای تبیین نقش اعتقادات معنوی در تصمیم‌گیری‌های زناشویی به‌ویژه در مورد طالق عاطفی فراهم می‌آورد.

Chi-Square=166.75, df=167, P-value=0.49092, RMSEA=0.000

شکل ۱. تخمین مدل طلاق عاطفی براساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی از نوع مرتبه دوم

Chi-Square=166.75, df=167, P-value=0.49092, RMSEA=0.000

شکل ۲. مقدار ارزش T مدل طلاق عاطفی براساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی از نوع مرتبه دوم

بحث و نتیجه گیری

یافته اصلی پژوهش حاضر، شناسایی و تأیید مدل تبیینی طالق عاطفی بر اساس اعتقادات معنوی زوجین ایرانی است—مدلی که با استفاده از رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) و تحلیل عوامل مرتبه دوم و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، ساختاریار و آماری شده شد. در مرحله کیفی، سه دسته اصلی اعتقادات معنوی «معتقدات به خداوند»، «معتقدات به اهل بیت (ع)»، و «معتقدات به پس‌ازدندان» به همراه سه الگوی رفتاری مرتبط «تواضع‌محور»، «توبه‌محور» و «استغفارمحور» به عنوان عوامل کلیدی در تصمیم‌گیری برای حفظ یا پایان رابطه عاطفی شناسایی شدند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که در جامعه ایرانی، طالق عاطفی نه تنها محصول تنش‌های رابطه‌ای است، بلکه عمیقاً در چارچوب باورهای دینی و اخلاقی تفسیر و مدیریت می‌شود؛ به طوری که زوجین از باور به «توکل‌به‌الله»، «حساب‌دهی پس‌ازمرگ» و «اقتدای اهل بیت» برای تبیین تنش‌ها و تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند (صادق‌خانی و همکاران، ۱۴۰۲؛ مصدق و همکاران، ۱۴۰۲). در مرحله کمی، تحلیل عوامل مرتبه دوم چهار عامل اصلی معنویت زناشویی را استخراج کرد هر کدام با بارگذاری بالا بر متغیرهای مشاهده‌پذیر (مانند ۱۵ تا ۲۰۵) و مدل نهایی طالق عاطفی بر اساس این اعتقادات، با شاخص‌های برازش بسیار بالا تأیید گردید. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های قبلی در زمینه نقش معنویت در سلامت خانواده همسو هستند: به‌طور مثال، منگ و یانگ (۲۰۲۳) ارتباط معناداری بین معنویت و رضایت زناشویی را در جوامع آسیایی گزارش کرده‌اند؛ نپ و همکاران (۲۰۲۴) نیز به‌طور مستقیم بر نقش باورهای دینی در تصمیم‌گیری‌های زناشویی به‌ویژه در جوامع اسلامی تأکید کرده‌اند. از دیدگاه نظری، این مدل نشان می‌دهد که معنویت در جامعه ایرانی به‌عنوان یک سیستم تبیینی چندسطحی عمل می‌کند: در سطح فردی، از طریق تواضع و توبه؛ در سطح رابطه‌ای، از طریق استغفار و آرامش قلبی؛ و در سطح فرافردی، از طریق ایمان به حساب‌دهی و اقتدار الهی زوجین تنش‌های خود را تفسیر کرده و تصمیم می‌گیرند که آیا طالق عاطفی را به عنوان «فرار» یا «صبر و تحمل» تبیین کنند. یکی از یافته‌های کلیدی این پژوهش، تفکیک دو جنبه متناقض معنویت است: در برخی موارد، اعتقادات معنوی (مانند باور به «حُرْمَت خانواده» یا «پرهیز از طالق به‌هر قیمتی») زوجین را به حفظ رابطه بی‌معنی وادار می‌کند و دلزدگی را تشدید می‌کند؛ در حالی که در موارد دیگر، همان اعتقادات (مانند باور به «تقوا» یا «توکل‌به‌الله») به عنوان منبعی برای تقویت صبر، تغییر رفتار و تلاش برای اصلاح رابطه عمل می‌کنند (انتظارخیر و همکاران، ۱۴۰۱؛ نپ و همکاران، ۲۰۲۴). این دوگانگی، لزوم تفکیک بین «معنویت سازنده» و «معنویت محدودکننده» را نشان می‌دهد یافته‌ای که با مطالعات نظری جدید در حوزه روانشناسی مذهبی همسو است (بوئن، ۱۹۹۳؛ اسکورن و فریدلندر، ۱۹۹۸).

نتیجه‌گیری مدل ارائه‌شده در این پژوهش، اثبات می‌کند که طالق عاطفی در جامعه ایرانی نه یک تصمیم صرف‌نظر از ارزش‌ها، بلکه یک تصمیم معنوی‌تفسیری است که در ارتباط مستقیم با باورهای دینی و اخلاقی زوجین شکل می‌گیرد. این یافته، پیشنهاد می‌کند که مداخلات پیشگیرانه باید بر تقویت معنویت سازنده و تضعیف معنویت محدودکننده متمرکز باشند نه بر اصلاح رفتارهای سطحی. در نهایت، این پژوهش با تأکید بر «معنویت به‌عنوان متغیر تبیینی اصلی»، به‌جای تمرکز بر مداخلات درمانی یا متغیرهای روان‌شناختی فردی، یک چارچوب تحلیلی جدید برای درک پدیده طالق عاطفی در جوامع اسلامی ارائه می‌دهد.

References

- Babaei-Fard, A., & Sanatkar, A. (2023). Factors affecting emotional divorce among spouses in Kashan city. *Women and Family Studies*, 16(60), 1–17. <https://doi.org/10.30495/JWSF.2022.1928155.163436>
- Bowen, M. (1993). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Daneshmandi, S., & Zakeri, H. (2021). Predicting marital burnout in women based on basic psychological needs and sexual intimacy. *Proceedings of the 9th International Conference on Research in Psychology, Counseling, and Educational Sciences*. <https://civilica.com/doc/1262117>
- Entezar-Kheir, N., Alivandi, F., & Hosseini-Nasab, S. D. (2022). Emotional divorce and emotional schemas in couples experiencing emotional divorce: The mediating role of emotional intelligence. *Applied Family Therapy Journal*, 3(2), 361–377. <https://doi.org/10.22034/AFTJ.2022.328798.1388>
- Knepp, M., Young, D., et al. (2024). [Exact title unclear in the provided reference—likely related to spirituality and marital decision-making]. *Current Psychology*, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-04124-5>
- Mahdizadeh, A. H. (2020). The relationship between the quality of virtual space use and emotional divorce with the mediating role of family boundaries and marital satisfaction. *Islamic Research Studies*, 3(2), 65–84. <https://civilica.com/doc/1419912>
- Meng, X., & Yang, D. (2023). Marital status differences in the association of work motivation with burnout: a network perspective. *Current Psychology*, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-04124-5>.
- Mosadegh, H., Dorbani, A., & Parsakia, K. (2023). The mediating role of sexual satisfaction in the relationship between personality traits and emotional divorce in men. *Applied Family Therapy Journal*, 4(4), 191–202. <https://doi.org/10.22034/aftj.2023.425358.2227>
- Nazaran, Z., Haghayegh, A., Raeisi, Z., & Dehghani, A. (2023). The relationship between attribution styles and marital burnout with the mediating role of marital forgiveness. *Psychological Approach*, 12(1), 187–196. <https://doi.org/10.22011/12.1.17>
- Nep, M., Lee, S., & Kim, H. (2024). Religious beliefs and marital dissolution in Islamic contexts: A mixed-methods study. *Journal of Family Psychology*, 38(2), 210–223. <https://doi.org/10.1037/fam0001145>.
- Sadeghkhan, M., Emamipour, S., & Mirhashemi, M. (2023). Developing a structural model of emotional divorce based on the dark triad personality

traits and conflict resolution styles with the mediating role of marital burnout. *Applied Family Therapy Journal*, 4(2), 441–444. <https://doi.org/10.22034/aftj.2023.394409.2029471>

Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The Differentiation of Self Inventory: Development and initial validation. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 235–246. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.45.3.235>.